

ეკა დადიანი

*ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო, ქუთაისი,
eka.dadiani@atsu.edu.ge, 598 10 14 72*

ლუიზა ხაჩაპურიძე

*ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო, ქუთაისი,
luiza.khachapuridze@atsu.edu.ge, 577 668 601*

**ადამიანის სახელთა სტრუქტურა-სემანტიკისათვის მეგრულში
(აკაკი ჭანტურიას „მეგრული სახელებისა“ და
თანამედროვე მონაცემების მიხედვით)**

მოკლე შინაარსი

წარმოდგენილ სტატიაში შესწავლილია სამეგრელოს ანთროპონიმები სტრუქტურული და სემანტიკური თვალსაზრისით. საანალიზოდ აღებულია აკაკი ჭანტურიას მიერ მეორე მსოფლიო ომამდე საქართველოს ერთ-ერთ კუთხეში – სამეგრელოში ჩაწერილი ანთროპონიმული მასალა, რომელიც შედარებულია თანამედროვე მონაცემებთან (ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის მაგალითზე 2020-2023 წლების რეესტრულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით). რვა ათეული წლის განმავლობაში სამეგრელოს ანთროპონიმიაში მომხდარი ცვლილებები ზოგადად იმ ტენდენციებს წარმოაჩენს, რაც ქართულ ანთროპონიმიაში შეიმჩნევა. მეგრული გვარსახელების სტრუქტურული მოდელები, წარმოების პრინციპი, მაწარმოებელი აფიქსები ძირითადად მსგავსია. სპეციფიკური წარმოების (ზმნური, კომპოზიტური) ანთროპონიმები დღეს თითქმის არ გამოიყენება (მოკო „მინდა“, უჩა-კოჩი „შავი კაცი“...). დავიწყებას მიეცა საბჭოთა პერიოდთან დაკავშირებული ანთროპონიმები (ვალოდია, მელორი, მელსი...). სამწუხაროდ, ნელ-ნელა ქრება ქართული/ქართველური სახელებიც. თუ გასული საუკუნის 30-40-იან წლებში სამეგრელოში ინდიგენური ანთროპონიმები საკმაოდ

გავრცელებული იყო, დღეს მათი რაოდენობა საგრძნობლად შემცირებულია. მათ ადგილს უცხოური სახელები იკავებს. სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, როგორც ქალის, ისე მამაკაცის სახელთა ათეულში კანონიზებული (ებრაულ-ბერძნული წარმომავლობის) სახელები ჭარბობს (ქალის სახელები: მარიამი, ელენე, ბარბარე, მართა... მამაკაცის სახელები: გაბრიელი, თომა, ალექსანდრე, იოანე, ანდრია, ლაზარე, ნიკოლოზი, გიორგი). ამასთან, სამეგრელოში, როგორც მთელ საქართველოში, გაჩნდა ევროპული / ლათინურ-ამერიკული (მდედრობითი სქესის აღმნიშვნელი და ორი სახელისგან შედგენილი) ანთროპონიმები (ქალის სახელები: ალექსანდრა, იოანა... ანამარია, ლიზამარია; მამაკაცის სახელები: ალი ალექსი, დანიელ-ვატო). მსგავსი წარმოების ანთროპონიმები ქართულისათვის დამახასიათებელი არ არის.

საკვანძო სიტყვები: ქართველური ანთროპონიმია, სამეგრელოს ანთროპონიმები, ნასესხები ანთროპონიმები, ანთროპონიმთა სტრუქტურა და სემანტიკა.

Eka Dadiani

Doctor of Philology, Associate Professors, Akaki Tsereteli State University, Georgia, Kutaisi, eka.dadiani@atsu.edu.ge, 598 10 14 72

Luiza Khachapuridze

Doctor of Philology, Associate Professors, Akaki Tsereteli State University, Georgia, Kutaisi, luiza.khachapuridze@atsu.edu.ge, 577 668 601

FOR THE STRUCTURE-SEMANTICS OF HUMAN NAMES IN MEGRELIAN

(According to modern data and „Megrelian names“ by Akaki Chanturia)

Abstract

In the presented article, anthroponyms of Samegrelo are studied from a structural and semantic point of view. The anthroponymic material recorded by Akaki Chanturia in one of the parts of Georgia - Samegrelo before the Second World War was taken for analysis, which is compared with modern data (based on the registry information of 2020-2023 based on the example of Zugdidi municipality). The changes in the anthroponymy of Samegrelo

during eight decades generally show the trends that can be observed in the Georgian anthroponymy. The structural models of Megrelian surnames, the principle and the affixes of formation are basically similar. Anthroponyms of specific formation (verb, composite) are almost not used today. (Moko – „I want“, ucha-kochi „a black man“...). The anthroponyms associated with the Soviet period (Valodya, Melor, Melsi...) were forgotten. Unfortunately, Georgian/Kartvelian names are also slowly disappearing. If in the 30s and 40s of the last century, indigenous anthroponyms were quite common in Samegrelo, today their number is significantly reduced and foreign names take their place.

According to statistical data, canonized names (of Jewish-Greek origin) predominate in the top ten names of both women and men (women's names: Mariam, Elena, Barbara, Martha... men's names: Gabriel, Toma, Alexandre, Ioane, Andria, Lazare, Nikoloz , Giorgi).

In addition, in Samegrelo, as in all of Georgia, European / Latin-American (feminine and composed of two names) anthroponyms appeared (female names: Alexandra, Ioana... Annamaria, Lisamaria; male names: Ali Alexi, Daniel-Vato). Anthroponyms of similar formation are not typical for Georgian.

Key Words: Georgian anthroponymy, anthroponyms of Samegrelo, borrowed anthroponyms, Structure and semantics of anthroponyms.

შესავალი. ანთროპონიმების კვლევა მრავალი ასპექტით არის საინტერესო. საკუთარი სახელები მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის ქვეყნის, ერის ისტორიის შესახებ. „თუ თითოეულ საკუთარ სახელში ღრმად ჩავიხედავთ, მისი ბგერობრივი არსის მიღმა აღმოვაჩინებ ხალხის ისტორიული თუ რელიგიური წარსულის, ეთნოგრაფიული ყოფის თუ ყოველდღიური სამეურნეო საქმიანობის, მეზობელ ხალხებთან ურთიერთობის გამოძახილს, ლოგიკური აზროვნებისა თუ სახელდების მოტივაციის თავისებურებას“ (ცხადაია, 2010).

ყველა ერს, ეთნოსს თავისი დამახასიათებელი ანთროპონიმები აქვს. დროთა განმავლობაში საკუთარი სახელები იცვლება. ცვლილებას სხვადასხვა ფაქტორი (მეზობელ ქვეყნებთან ურთიერთობა, რელიგია...) განაპირობებს. სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ საქართველოში ქრისტიანობის მიღებამდე გავრცელებული იყო **ირანული** სახელები (ანდრონიკაშვილი, 1966). IV

საუკუნიდან ინტენსიურად შემოდის **კანონიზებული ქრისტიანული** (ებრაული, ბერძნულ-ბიზანტიური წარმომავლობის) სახელები. სხვადასხვა პერიოდში შემოვიდა და დამკვიდრდა **არაბული, თურქული, ჩრდილოეთკავკასიური, რუსული და ევროპული** სახელები. უცხოური ანთროპონიმები საკუთრივ **ქართულ/ქართველურ** სახელებთან ერთად დღემდე თანაარსებობს.

ე.წ. კალენდრის (ებრაულ-ბერძნული) სახელების გავრცელების პარალელურად თანდათანობით იზღუდებოდა ტრადიციული ანთროპონომია. მართალია, ის ცოცხლობდა ხალხში და თაობებს გადაეცემოდა, მაგრამ არა ოფიციალური სტატუსით, არამედ მხოლოდ მეორე (არაკალენდარული) სახელის სახით არსებობდა. „ქართულ-ქართველური საკუთარი სახელები მაინც არ ეძლეოდა დავიწყებას და ხშირად მეორე, ანუ ზედმეტი სახელების სახით ვრცელდებოდა. ისინი განსაკუთრებით შემორჩნენ მთის რეგიონებსა და სამეგრელოში“ (თოფჩიშვილი, 2000: 173). საკმაოდ მძიმე იყო ქართული ანთროპონიმისთვის საბჭოთა პერიოდი, როდესაც არაკანონიერად ცხადდებოდა ქართული, ტრადიციული სახელები. პასპორტში ჩვეულებრივ იწერებოდა ის სახელები, რომლებიც აღმასკომებისათვის დარიგებულ სარეკომენდაციო სიებში იყო. ასეთი იყო, მაგალითად, პრორევიოლუციური, სააგიტაციო სახელები (ვლადიმერი, ვალოდია, მელორი, მელსი...).

აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით არაერთი გამოკვლევა არსებობს (ანდრონიკაშვილი, 1966; ლლონტი, 1986, 1988; ჭუმბურიძე, 1987; გოდერძიშვილი, 1998; თოფჩიშვილი, 1997, 2000, 2010; ცხადაია, 2000, 2010; ბუკია, 2013...). მაგრამ, როგორც ალ. ლლონტი აღნიშნავს, უცხოური წარმოშობის პირსახელებს მეტი ყურადღება ეთმობოდა, ვიდრე საკუთრივ ქართულ ნიადაგზე წარმოქმნილ ანთროპონიმებს. მეცნიერის თქმით, „ქართველური ანთროპონიმია იმდენად სუსტადაა შესწავლილი, რომ ნაადრევია მის გენეზისსა და სპეციფიკური, თვითმყოფადი ნიშნების ზუსტად გამოყოფაზე მსჯელობა“ (ლონტი, 1988: 163).

აკაკი ჭანტურია¹ ენისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის (ენიმკის) დავალებით, მეორე მსოფლიო ომამდე აღნუსხა

¹ აკაკი ჭანტურიას 1921 წელს, საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, შესთავაზეს ზუგდიდში „სამეგრელოს მუზეუმის“ ორგანიზება. ის იყო სიძველეთა

სამეგრელოში ფიქსირებული პირსახელები და გვარები.² პირსახელთა რაოდენობა შეადგენს 7 569-ს. ისინი წარმოდგენილია სხვადასხვა ვარიანტით, რაც საკუთარ სახელთა ფორმაწარმოების მრავალფეროვნებაზე მიუთითებს. სახელებს, სამწუხაროდ, არ ახლავს ახსნა-განმარტება (წარმომავლობა, სქესობრივი მიკუთვნება).

მეთოდები. კვლევისას გამოყენებულია სხვადასხვა მეთოდი: აღწერითი მეთოდის საშუალებით წარმოჩენილია სამეგრელოს ანთროპონიმია აკაკი ჭანტურიას წიგნის – „მეგრული სახელები და გვარები“ – მიხედვით; შედარებითი მეთოდის საფუძველზე მეორე მსოფლიო ომამდე სამეგრელოში არსებული საკუთარი სახელები შედარებულია თანამედროვე მონაცემებთან (ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის მაგალითზე 2020-2023 წლების რეესტრულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით); სტატისტიკური მეთოდით განისაზღვრა ქალისა და მამაკაცის პირსახელთა გავრცელების სტატისტიკა, რაოდენობრივი მაჩვენებლები; ანალიზის მეთოდით შესწავლილია მეგრული ანთროპონიმები როგორც სტრუქტურული, ისე სემანტიკური (მოტივაციის) თვალსაზრისით, ნაჩვენებია საერთოქართული და განსხვავებული ფაქტები.

შედეგები / მსჯელობა. აკაკი ჭანტურიას წიგნში წარმოდგენილი ადამიანის საკუთარი სახელების შედარებამ თანამედროვე მონაცემებთან (ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის მაგალითზე) წარმოაჩინა ქართულ/ქართველურ ანთროპონიმიაში რვა ათეული წლის განმავლობაში მიმდინარე ცვლილებების ძირითადი ტენდენციები.

მეორე მსოფლიო ომამდე სამეგრელოში ინდიგენური ანთროპონიმები იყო გავრცელებული. ქართველური წარმოშობის რთულფუძიანი სახელების სემანტიკა მეტწილად გამჭვირვალეა. გამოიყოფა **მოტივირებული** (რომლის წარმომავლობა ნათელია) და **არამოტივირებული** (რომლის სემანტიკა ბუნდოვანია) საკუთარი სახელები.

დაცვის რწმუნებული სამეგრელოში, სწავლობდა მხარის არქეოლოგიას, სიძველეებს და ა.შ.

² აღნიშნული სიიდან სახელები გამოქვეყნდა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ონომასტიკის ლაბორატორიის კრებულ „ქართველური ონომასტიკის“ მეორე ტომში (2004) პროფ. პაატა ცხადაიას რედაქტორობით.

ანთროპონიმებად შეიძლება იქცეს: მცენარეთა, ცხოველთა და ფრინველთა, ღვთაების, ადამიანთა, კოსმოსურ საგანთა და მოვლენათა, ქვეყნების, ეთნოსთა და ცალკეულ ჯგუფთა სახელები, აგრეთვე, ეპითეტები, მოქმედება-მდგომარეობის გამომხატველი სიტყვები... საზოგადო სახელებისგან საკუთარ სახელთა წარმოქმნა უნივერსალური მოვლენაა. ონომასტიკურ ლიტერატურაში ამ ტიპის საკუთარ სახელთა რამდენიმე ჯგუფს გამოყოფენ (შესაბამისი ტერმინებით). ქ. გოდერძიშვილი ინდიგენურ სახელთა შემდეგ სემანტიკურ ჯგუფებს ასახელებს: **ფიტოფორული, ზოოფორული, თეოფორული, პერსონოფორული, კოსმოფორული, ვერბოფორული, ეპიტოფორული, თიკუნოფორული, ეთნოფორული, თემოფორული, უდეტრებისაგან მიღებული, დღეთა, თვეთა, დღესასწაულთა აღმნიშვნელი აპელატივები, სხვადასხვა წარმომავლობის** (გოდერძიშვილი, 1998: 88-90).

აკაკი ჭანტურიას მიერ შეკრებილ მასალაში საკმაო რაოდენობით გვხვდება ინდიგენური ანთროპონიმები. მათი ნაწილი ფორმოზრევად უცვლელია, ნაწილიკი შეცვლილია და სხვადასხვა ვარიანტით დასტურდება.

საკუთარ სახელთა სემანტიკური ჯგუფები

საანალიზო მასალა **სემანტიკური** ნიშნით დავაჯგუფეთ. პირობითად შემდეგი ჯგუფები გამოვყავით:

ფიტოფორული: ია /იაია, ვარდო, ტატალი, ნაყოფია / ნაყოფია...

ზოოფორული: ბათურა/ბათურია, ბაჭია, ბეკეკა/ბეკეკია/ბეკე, გერია/გერიე, თაგუნია, თუნთი/ თუნთია/თუნთიე, კერი/კერიე, კვინორია, კვიცი, კიკო, ლეკვია, ლომი/ლომია, მელა/მელაია, ტურა/ტურია. ტურიე, ფუჯი/ფუჯიე, ჯოდორია/ჯოდორიკა, ღეჯი/ღეჯა/ღეჯიე/ღეჯილია, ყურდგელი/ყურდგელია, ჩოჩორი, მოვი/მოკია, ჭუკი/ჭუკა/ჭუკია/ჭუკილია, ხოჯი/ხოჯია... კალმახი/კალმახა/კალმახია/კარმახი, ციტუ/ციტუია/ციტუე...

კვატა/კვატი/კვატია, კოდონა/კოდონია, მაჭირხოლი/მაჭირხოლი/მაჭირხელი, მუნტურია, სკვინჩა/სქვინჩა/კვინჩა, ტორონჯია, შავარდენი/შარდენი/შარდენია/შერდანი/შერდანია/შერდენი/შერდენი, ჩიტი/ჩიტია/ჩიტა/ჩიტაია/ჩიტეილა/ჩიტილია/ჩიტო/ჩიტოლა, ძერა, წიწილა, ჭუჭულია/ჭუჭულია.

თეოფორული: იესე / იოსე, უფლისა, ქირსე / ქირსეია / ქირსეშია / ქისე / ქისეია / ქისეშია / ქიშესია / ქიშეშია / ქრისტეია / ქრისტეშია / ქრისტია, ღვთისიმერი / ღვთისამიერი, ჯვარისა / ჯვარისი.

პერსონოფორული: ბაბა, ბაბადია, ბაბადიში, ბაბაკორი, ბაბაში / ბაბაშია, ბაბუ, ბაბუდია, ბაბუია, ბაბუში, ბიჭი/ბიჭა, ბოშა / ბოში / ბოშია, დადა, დაია, დია, ვაჟა, ვაჟობაჲ, კაცი / კაცია / კაციე, კორი / კორა / კორაია / კორალია / კორია / კორიე, კორობა / კორობაია, მამა, მამისმამა, მამისმმა, ცირა / ცირაია, ჯუმა / ჯუმაია / ჯუმალია / ჯუმალეი...

ეპიტოფორული: აბრაგია, ადვილია, ალალი, ახალია, ბედნიერი, ბორო, გლახა / გლახიე / გლახუია / გლახუნია, დაბალია, დიდი / დიდიკო, თოთო, იოლი, კობტა / კობთა / კობტია, კუნტა / კუტა, მართალი / მართალია, რეგვენა / რეგვე, სათუთი / სათუთა, საყვარელა, საჩინო, სქვამი / სქვამიე / სქვამაია / სქვამა / სქვამაია, ურცხო, უსკვამა / უსკვამაში / უსქვამაში, უსქვამური, ცურუ / ცურუა / ცურუე / ცურუია, ყურუ / ყურუა / ყურუე, ჩელა, ჭკოლა...

წელიწადის დროებისგან, თვეებისგან, დღეებისგან ნაწარმოები: წანა / წანაშია / წანგ... თუთაშხია, ცაშხაშია, ჯუმაშხია, ობიშხა / ობიშხე / ობიშხია / ობიშხელა / ობაშხი / ობაშხია / ობაშხა, შაბათი / შაფათი / შაფათია... კვირკვეშია, იანარია, მარტია / მარტიშია, მესი / მესია / მესიე...

კოსმოფორული: მურიცხია, ცაშია / ცაშა, თუთა / თუთაია...

საინტერესოა ვერბოფორული (ზმნურიფორმის შემცველი) სახელები. ისინი მეტწილად მეგრული წარმოებისაა, ნაწილი კი სალიტერატურო ენის ფორმებს წარმოადგენს. ამ რიგის საკუთარი სახელების სემანტიკა ძირითადად გამჭვირვალეა, სტრუქტურული თვალსაზრისით კი არაერთგვაროვანია. გვაქვს როგორც ერთფუძიანი, ისე რამდენიმე ფუძისგან შედგენილი ანთროპონიმები.

1. საკუთარი სახელი წარმოადგენს **ზმნის მარტივ ფორმას** (სხვადასხვა მწკრივის ფორმას), ნაწილაკებით/ზმნისწინებით ან მათ გარეშე. მაგ.:

აწყო: მოკო „მინდა“, ვაკო „არ უნდა“, ირდუ „იზრდება“. გამოიყენება სალიტ. ქართ. ფორმებიც: ვიცი, არმინდა, მოგელი, მომელი / მომელია.

უწყვეტელი: მოკორდი „მინდოდი“, ვაკორდი „არ უნდოდი“, ვამირჩქედი/ვამირჩქედ „არ ვიცოდი“, ქომიკორდი „(კი) მინდოდი“, ქომიკორდი „(კი) მიყვარდი“.

აწმყოს /მყოფადის კავშირებითი: **ორდე** „იყო“, **ქორდა** „იყავი“, **ვარდე** „არ იყო“, **ქომიკორდა /ქომიყორდა** „(კი) მიყვარდე“...

I პირობითი (ნამყო კავშ.): **ქორდიკო** „(კი) ყოფილიყავი“, **ვარდიკონი** „რომ არ ყოფილიყავი“.

წყვეტილი: **გაირჩინდი** „გაგიჩნდი“, **გეთუ** „გათავდა“, **გოთანდი** „გათენდი“, **გომითანდი** „გამითენდი“, **გომილე** „შემომეველე“, **გუათი/გუათია** „გავათავვე“, **გემიგონი** „გამიგონე“, **ვალური** „არ მოკვდი“, **მუმოჭიში** „მომესწარი... შდრ. სალიტ. ქართ. ფორმა: მეგონა.

II კავშირებითი: **ვალურა** „არ მოკვდე“, **ქოძირა** „(კი) ნახო“, **მახუტოლა** „ჩამეხუტო“.

I თურმეობითი: **ყოფე/ყოფე** „ყოფილა“.

III კავშირებითი: **ყოფედა/ყოფედა** „ყოფილიყავი“, **მიძირუდა / მიძირგდა** „მენახე“...

ზმნის ფორმას დაერთვის მანთროპონიმებელი -ა სუფიქსი: **გაჭირდი-ა**, **გილართი-ა** „იარე-ა“, **გოკურცხი-ა** „გაიღვიძე-ა“, **დამაკორი-ა³** „დამაკაცე-ა“, **დოხვადი-ა** „დახვდი-ა“, **ეცადი-ა** „ეცადე-ა“, **ვეგელი-ა** „არ გელი-ა“, **ინგარი-ა** „იტირე-ა“, **მიშველი-ა** „მიშველე-ა“, **მახოლი-ა** „მეახლე-ა“, **მირჩილი-ა** „მისმინე-ა“, **მიხერდი-ა** „მყავდი-ა“, **მოკორდი-ა** „მინდოდი-ა“...

2. არცთუ იშვიათია **ორფუძიანი** ანთროპონიმები, რომელიც შედგება ზმნური ფორმისა და მასთან დაკავშირებული სახელი-საგან/ზმნისართისაგან: **ბოშიორე** „ბიჭი არის“, **გურიმიგი** „გული მოიგე“, **კოჩიორე** „კაცი არის“, **კოჩივარე** „კაცი არ არის“, **კოჩირდა / კოჩიორდა / კოჩიორდი** „კაცი იყავ / იყავი“, **სომიტერდა** „სად მტოვებდე“, **სომიხერდა/სომიხერდე/სომიხერდი** „სად მყავდე / მყავდი“, **სოლემორთი / სოლემორთია** „საიდან მოხვედი“, **მამიკორდა** „მე მიყვარდე“, **მისოკო** „ვის უნდა“, **ხანიმიძინი** „წელი (ხანი) მომიმატე“... დასტურდება სალიტერატურო ქართული ფორმებიც: **გულმინდა**, **მამისახარ / მამისარი**, **ნიკოსივარ**.

ზმნური ფორმის შემცველი **სამკომპონენტია** ანთროპონიმები იშვიათია: **სისორდი / სისორდია** „შენ სად იყავი“. გვხვდება სალიტ. ქართ. ფორმა: **მევარკაცი** „მე ვარ კაცი“.

3ა. ჭანტურიას ნაშრომში ზოგი პირსახელი დასტურდება გვარსახელის აღსანიშნავად. მაგალითად: *დამაკორია*, *მიშველია*, *სისორდია*.

მსგავსი სტრუქტურის მეგრული ანთროპონიმები დაფიქსირებულია მე-17 საუკუნის სამართლის ძეგლებში: დოხვადი, მიძირუდა... გაცხადი-ა, გაჭირდი-ა, გოკურცხი-ა... ბოშმორთი, იშამორთი, კოჩიორე...(ბუკია, 2013).

სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ ზმნისგან წარმოქმნილიპირსახელებს ქართველურ ანთროპონიმიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს, თუმცა ქართულში შედარებით იშვიათად გვხვდება. მაგ.: **მახარე, გამიხარდი, მინდია, მომესწრა...** (იქვე).

სახელთა გარკვეული ნაწილის წარმომავლობა უცნობია, **სემანტიკურად გაუმჭვირვალეა**. ასეთი ჩანს, მაგალითად:

იასუსუ, იასოსუ, იასუსუ, აკამა, ასანდა, ბეტიტი, ბეტუტუ, დოჯო, დუგუ, სბიდო, უზა, უსა, ფევო, ფოხო, ფუდუ, ფუთუ, ქოთოთო, ღუდა, ღუბუ, ყაზიბი...

აკაკი ჭანტურიას წიგნში გამოიყოფა, აგრეთვე, **უცხოური წარმომავლობის სახელები**:

აღმოსავლური (არაბული, თურქული, სპარსული, ებრაული): ასლამ / ასლამბეი / ასლამბიი / ასლანგერი, ახმეთი, სადგრხანი, სელემხანი / სელიმხანი / სელემხანი, სულიემან, სულთან, ფარსადანი, ფარნაოზი, ყარამანი, ყერიმ, შახი / შახია, ხვარამზე / ხვარამძე / ხვარანძე / ხვარამძე... ჯარიმხან / ჯარისხან, ჯამსუცი / ჯამსუცი / ჯანსუცი / ჯანსუყუ... აბრამი / აბრამია, ადამი / ადამა / ადამია, იობა / იობი, მათე / მათეია, იოანე / იოვანე, იოსები / იოსობი...

ბერძნული: ალექსი / ალექსია, ანდრი / ანდრია / ანდრო, დემეტრე / დემეტრია, ესტატე, ლუკა / ლუკაია, მელიტო...

რუსული: ნადეჟდა, ნადია, ნადე, სევერი.

საკუთარ სახელთა სტრუქტურული მოდელები

საანალიზო ანთროპონიმული მასალა ძირითადად აფიქსურ წარმოებისაა. საკუთარი სახელები გაფორმებულია სხვადასხვა აფიქსით.

პირსახელები **ფუძის სახით**მედარებით იშვიათად გვხვდება: ბარან, ბედონ, ელაჯარ, ზაალ, ვახტამ, თავზარ, თელაშხან, იონარ, ისპიდონ, კერეკენ, ლუარსამ, მანძუფარ, რუსუდან, როდამ, როდან, სირინოს, სილოვან, სოფრომ, სულიემან, სულთან, ფარნაოზ, ქერამინ, ქერექენ, შახან, ცაშხან, ხელახელ, ხეინარ, ხელითან, ხელქან, ხეხუთან, ჯაუზაალ...

თანხმოვანფუძიანი სახელებიზოგჯერ პარალელური, ი ხმოვ-
ნით დაბოლოებული ვარიანტითაა წარმოდგენილი: ბესლან/
ბესლანი, თამარ/თამარი, ოსმან/ოსმანი, როსთომ/როსთომი,
ფატმან/ფატმანი, ფრიდონ/ფრიდონი.

საკუთარ სახელთა დიდი ნაწილი, ჩვეულებრივ, ი დაბოლოე-
ბით გვხვდება: ადამი, ათანდალი/ათანდილი, ალალი, ბედნიერი,
ბიჭი, ბოში, გული, გური, გურგინი, დიდი, თოლი, კაჭი, კაცი, კერი,
კინტირი, კოკორი, მამული, მაჭირხოლი, მახარებელი/ მახარო-
ბელი, მესი, პირი, სათუთი, სამი, სანთელი, სქვამი, ტერი, ტუჩი,
უდიერი, უსქვამური, უწყინარი, ფასი, ფერადი, ყირიმი, ყუბანი,
ყურდგელი, ყუჯი, შაბათი, შაქარი, ხანი, ჯანი...

ი ხმოვნანი სახელების პარალელურად იხმარება-ია/-ა
დაბოლოებანი ფორმები: კოჩი/კოჩია, მართალი / მართალია, მეტი
/ მეტია, ნიჩვი / ნიჩვია, სამართალი / სამართალია, ხუთი / ხუთია...
არჩილი / არჩილა, როსთომი/როსთომა.

შდრ. ხმოვანფუძიანი სახელები: სადა/სადაია, ჭოკა / ჭოკია,
ხოლო / ხოლოია.

ა ხმოვანფუძიან სახელს ზოგჯერ ე ხმოვნანი ვარიანტი
ენაცვლება: ობიშხა/ობიშხე, ჩელა/ჩერე.

ანთროპონიმთა გარკვეული ნაწილი წარმოქმნილია ნათე-
საობითი ბრუნვის ფორმისგან. ნათესაობითის-იმ, -შ ალომორფებს
დაერთვის -ი, -ია ფორმანტები. მაგალითად:

ალონიში, გვიანიში, გუგურიში, ედიში, სორლოში, ურიში,
ხუბიში, უსქვამაში / უსკვამაში, ბაგაში, ქერაში, თამუში, კვირკვეში,
ძოკოში...

გურიშია, ვირიშია, თოლიშია, მარტიშია, სკვამიშია / სქვამიშია,
შურიშია, ხანიშია, ხარიშია, ბაძლაშია, ბურდლაშია, ქერსეშია /
ქირსეშია, ცაშხაშია, ჯარუშია, ჯგერგეშია...

პარალელური წარმოების ფორმები: ბაბაში/ბაბაშია, ბაბუში/
ბაბუშია, მამაში/მამაშია, შხუაში / შხუაშია, ძიკაში / ძიკაშია...

შედარებით იშვიათად დასტურდებაქართული -ის სუფიქსის-
გან ნაწარმოები ანთროპონიმები, რომლებიც, ასევე, ა,-ი, -ია სუფიქ-
სებითარის გაფორმებული:

ყერუისა/ ცერუისა, ძღვისა, ჰაჰისა, ურისი, ჯუმისი, ჯვარისა /
ჯვარისი, ჯოლისი / ჯოლისია...

სამეგრელოს ანთროპონიმთა მაწარმოებლად გამოიყენება ის სუფიქსები, რომლებიც ქართული ანთროპონიმისთვის არის დამახასიათებელი. საილუსტრაციო ნიმუშები:

-ა: ათამა, ადამა, აგრიბა, გიტანა.

-ო: ბაკო, ათო, ალო, ანო.

-უ: აბუ, ათუ, ადუ, ამუ, აღუ, ბათუ, ბაკუ, გესუ, გეჯუ.

-ია / -იე: აბრაგია, აგუია, ადადია, ადვილია, ადია, ათანდია, აკობია, გვამია...გვამიე, გვაჯიე, გვინჯიე, ვადიე, ოფილიე, პეხვიე, სუფიე, ტერიე, ფეფიე, ყუჯიე. ნოჩია /ნოჩიე.

-უა / უე: აგილუა, აკუსუა, ბატუა, ბაჩუა, ბახუა, ბოხუა, ბუჭუა, ბეჭუა... ბუჭუე, პირტყუე, რუხუე, ყურუე.

-აკ (-ა): ბეჩაკი, ქუჩლაკი...თელაკა, თილაკა.

-იკ (-ა/-ია/-იე): გვამიკი, ლიბერდიკი, სალიკი, ფეფიკი... ადამიკა, ანიკა, ბათინიკა, ბასილიკა, გახარიკა, იესიკა, იოსიკა, ზურაბიკა, ჭუჭულიკა... გვაშიკია, სალიკია, გვამიკიე.

-იკ-ო: ანიკო, ასილიკო, ახიკო, იანიკო, ლიბერდიკო.

-უკ (-ა/-ია): ანუკი, ბეჟუკი, ფუნდუკი, დუნდუკი, ესუკი... ადამუკა, ბადუკა, ესუკა... ესუკი, ესუკია, დათუკია.

-უნ (ა): ბათუნი, გახუნი, დუტუნი... ბადუნა, ბაჩუნა, ბეჟუნა, ბეჩუნა, გუტუნა, ჟუტუნა.

-უნ-იკ-ა: ბეჩუნიკა, ბუჭუნიკა, ბათუნიკა, გლახუნიკა, დათუნიკა, ჭუჭუნიკა.

-ინ (-ა/-ია): ფეფინა, კევინა, კაკინა, კიკინა... კაჭინია, კაკინია, კიკინია.

-ინ-იკ-ა: ფეფინიკა, გოგინიკა.

-ურ / -ულ: ადამური, ასტამური, ახთული, ბაგული, ბადული, გოგული, გუთული, ვუკული, კაკული, კიტული, მატული, პირტყული, სასული, ფაფული, ციცული.

-ურ-ა/ -ულ-ა: ბადურა, ბაგურა, ბათურა, ბაკურა, ბეკურა, გიზურა, გიძურა, კვირულა.

-ილ-ა/ო: ბასილა, გოჩილა, კაკილო.

-ელ-ა: გუგელა, ადდგომელა, ბასაელა, გოგიტელა, დავითელა.

-ოლ (-ა/-ია): კატოლი, ადოლი/ადოლა, გოგოლა, გოტოლა, კაცოლია.

-აჩ (-ია): გიდლაჩი, მაფაჩი / მაფაჩია.

-იჩ-ა: ბაკიჩა, ბეკიჩა.

-ურ-(ა): დუდუჩი,კაკუჩა.

-ატ (-ია): გვატატი, ხუტატია.

-იტ-ა: გიოგიტა, გიორგიტა, გოგელიტა.

-უტ (-ა/-ია): ბეჟუტი, მახუტი, გუგუტა, ვახუტა, ხახუტა, ხუსუტია, მაფუტია.

-უც (-ა/-ია): კაკუცი,ფუცუცი, გოგუცა, კელუცა,კაკუცა, კაკუცია, პახუცია.

საინტერესოა **-ყვა/ყვა** დაბოლოებისანი სახელები: ადაზიყვა / ადაზყვა / ადასიყვა, ასანყვა, ბათაყვა / ბათაყვა, ბასიყვა, ბეზერყვა, დანყვა, დარიყვა /დარყვა, დაჭიყვა, მოსიყვა, მუსერყვა, სასიყვა, სესერყვა / სისერყვა / სესერყვა, სეფეყვა, შამყვა / შემყვა, შანყვა / შანყვა, შინაყვა / შინყვა, შეყვა, შემაქვა, ცემყვა...

გ. როგავასაქართველოში გავრცელებულ მსგავსი წარმოების ანთროპონიმებს (ბათაყვა, ზიყვა, გეყვა, ჩერეყვა, თემყვა, სესერყვა, ჯაყვა, შერეყვა) ჩერქეზული წარმოშობისად მიიჩნევს (როგავა, 1946: 15).⁴

აკაკი ჭანტურიას ანთროპონიმულ მასალაში მრავლად გვხვდება **კომპოზიტური** აგებულების ანთროპონიმები.

ატრიბუტული მსაზღვრელ-საზღვრული (პრეპოზიცია): სქვამი-ბოში „ლამაზი ბიჭი“, სქვამი-კოჩი „ლამაზი კაცი“, სქვამი-ცირა „ლამაზი გოგო“, ურა-ბოში „ახალგაზრდა (უხედნი) ბიჭი“, უჩა-კოჩი „შავი კაცი“, ქექე-ცირა „მსუბუქი გოგო“, ჩე-ბოში „თეთრი ბიჭი“, ჩერე-ცირა / ჩე ცირა „თეთრი გოგო“... ავა-სქუა „ერთი შვილი“...

პოსტპოზიცია: თოლი-სქვამი / თოლი-სქვამია „თვალშავა“, თო-სკვამა / თო-სქვამი / თო-სქვამია „თვალშავა“.

ატრიბუტის ფუნქციით გამოიყენება არსებითი სახელი:**თასი-ბოში** „საჯიმე (თესლი) ბიჭი“, **თოლი-კოჩი** „თვალადი (თვალი) კაცი“.

⁴ -ყვა ელემენტი დასტურდება გვარებში: *როყვა, ინგოროყვა, ჭანუყვაძე...* ტოპონიმებში: *მალთაყვა, აჭყვა, ბოზოყვათი...* -ყვა-ს წარმომავლობის შესახებ გამოთქმულია განსხვავებული მოსაზრებები: 1. -ყვა ჩერქეზული წარმომავლობისაა, ნიშნავს „შვილს“, „ძეს“ ((Чикобава, 1948 263; ჯანაშია, 1952: 483-490). 2. ქართული წარმომავლობისაა: -ყვა < -ყმა (ჩუბუა, 2011: 227-228). ამ მოსაზრებას იზიარებს თ. გვანცელაძე (2022).

სუბსტანტიური მსაზღვრელ-საზღვრული: დედის-მამა / დეის-მამა / დეის-მა, მამის-თვალა / მამის-თვალი, მამის-მამა, მამისფერი, მამის-შური „მამის სული“.

სამეგრელოს ანთროპონიმები თანამედროვე მონაცემების მიხედვით

გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან, კომუნისტური მმართველობის დასრულების შემდეგ, როდესაც ქვეყანაში ეროვნული სულისკვეთება გაძლიერდა, ქრისტიანული სახელები კვლავ აქტუალური გახდა. ამავე წლებში დაიწყო ლათინურ-ამერიკული ტელესერიალების ჩვენება. ისინი იმდენად პოპულარული იყო, რომ იმ პერიოდში დაბადებულთა სახელებში გაჩნდა სერიალის გმირთა სახელები (მონიკა, ანამარია, ბეტო...). დღეს საქართველოში ამ ტიპის საკუთარი სახელები თითქმის აღარ დასტურდება.

ახალი მასალის მიხედვით, რომელიც საჯარო რეესტრის მონაცემებს ეყრდნობა და მოიცავს 01.01.2020–31.01.2023 წლებში ზუგდიდის მუნიციპალიტეტში დაბადებული ბავშვების სახელების სტატისტიკას, საანალიზო პერიოდში დაიბადა 2.446 ბავშვი. მათგან მდედრობითი სქესისაა –1.140, ხოლო მამრობითი სქესისა – 1.306. სამეგრელოში გავრცელებული ქალისა და მამაკაცის სახელების ათეული (რაოდენობრივი მაჩვენებლების მიხედვით) ასე გამოიყურება:

ქალის სახელები: მარიამი – 43 / მარიამ – 37 (/მარია – 2), ლილე – 60, ელენე – 48 / ელენა – 7, ანასტასია – 48, ნია – 42, ბარბარე – 38, ლიზა – 28 / ლიზი – 13, ევა – 39, ნიცა – 36, მართა – 33.

მამაკაცის სახელები: გაბრიელ – 30 / გაბრიელი – 51, თომა – 74, ალექსანდრე – 73, დემეტრე – 72 (/დიმიტრი – 5, დიტო – 3), იოანე – 71, ანდრია – 69 (/ ანდრეა – 1), ლაზარე – 59, ნიკოლოზი – 34, ნიკოლოზ – 25, გიორგი – 56, ილია – 49.

შდრ. ა. ჭანტურიას აღნუსხულ ანთროპონიმებში ზემოთ დასახელებული მამაკაცის ყველა სახელი დასტურდება გარკვეული სახესხვაობებით: **გაბრიელა** (/გაბრია, გაბრიე, გაბრიო, გაბრუ), **ალექსი** (/ალექსია, ალესი, ალესია, ალე), **თომა**, **დემეტრე** (/დემეტრია), **დიმიტრია** (/დრიმიტია, დრიმი), **იოანე** (/ იოვანე), **ანდრია** (ანდრი, ანდრო), **ლაზარია** (/ლაზარიკა), **ნიკოლოზა** (/ ნიკოზა, ნიკო, ნიკოია,

ნიკოლა, ნიკოლი), ილია (/ილა, ილო), გიორგელა (/გიორგელია, გიორგეტა, გიორგიტა, გიოგიტა, გიოია, გიო).

რაც შეეხება ქალის სახელებს, აქ მხოლოდ რამდენიმე დასტურდება: მარია, ელენე, ევა, მართა. დანარჩენი სახელებიარ ფიქსირდება.

შედარებით იშვიათად დღესაც გვხვდება უცხოური წარმო-მავლობის სახელები:

ქალის სახელები: ალისა (7), ალისია (1), ამანდა (1), დაიანა (1), ელის (1), ვერონიკა (2), კატრინ (1), მათილდა (1), ნაზირა (1), სვეტლანა (1), სვეტლანკა (1), სტეფანია (1), ტაისია (6), სელენა (1), სელიმი (1)...

მამაკაცის სახელები: დომენიკო (1), ელიასი (1), ვილლიემ (1), ლუკას (1), მასიმილიანო (1), მერთ (1), მიკაილ (1), სებასტიან (1), პეტროს (1), ნიკას (1), ნიკოლას (1), სელიმ (1), ტონი (2), ჰენრი (1)...

ბოლო პერიოდში საქართველოში შეიმჩნევა ქართველი ბავშვებისთვის მდებდრობითი სქესის გაგების შემცველი ევრო-პული სახელების დარქმევის ტენდენცია. სამეგრელოში ქალის სახელებად დღეს დასტურდება: ადრიანა (1), ალექსანდრა(8), გაბრიელა (2), გაბრიელა (1), დანიელა (1), იოანა (7), ივანა (1), მიქაელა (1), ვივიანა (3). მსგავსი წარმოების პირსახელები ქართუ-ლისთვის უცხოა. შდრ. მამაკაცის სახელები: ალექსანდრე, გაბ-რიელი, დანიელი, იოანე, ივანე.

საინტერესოა, ასევე, ორი სახელისაგან შედგენილი ანთროპო-ნიმები, რომლებიც მეტწილად უცხოური (იშვიათად ქართული) სახელების კომბინაციით არის მიღებული. მათი მართლწერა არაერთგვაროვანია: ზოგი ერთ სიტყვად იწერება, ზოგი – ცალ-ცალკე, ზოგიც დეფისითაა გაყოფილი.

ქალის სახელები: ანამარია (9), ანა მარია (1), ანნა სოფია (1), აია-მაჰმუდ (1), ლიზამარია (1), მართა ბაია (1), ნუცი ნელიკო (1), სვეტლანასესილი (1).

მამაკაცის სახელები: ალი ალექსი(1), ანდრია-ონური(1), ბათუ ბართლომე (1), დანიელ-ვატო(1), ვლადიმერ ვაჩე (1), ისაკ-თომი(1).

მსგავსი ტიპის ანთროპონიმებიშედარებით ახალია და ნელ-ნელა მკვიდრდება ქართულ/ქართველურ ანთროპონიმიაში.

გვხვდება საკუთრივ ქართული წარმომავლობის ან გაქართულებული სახელები: ქალის სახელები: ბაია (1), გვანცა (5), თათა (4), თათია (1), თაია (4), თამარ (3), თამარი (3), თინათინ (4), თინათინი (1), თინანო (2), თიკო (2), კესანე (3), ლილე (60), მედეა (1), ნათია (3), ნიცა (36), ნუცა (26, ნუცი (7), ნუციკო (2), ციცი (1)...

მამაკაცის სახელები: ბაჩუკი (1), ბერიკა (1), ბუბა (1), გია (2), გიგა (1), გიგი (4), გოგი (2), ზვიადი (1), კახა (1), კახი (1), კოკა (7), მალხაზი (1), მამუკა (1), ნუკრი (1), უტა (1), შოთა (2), შოთიკო (2), ცოტნე (10).

აქვე აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ, თანამედროვე მონაცემების მიხედვით, არ დასტურდება ზმნური ფორმის შემცველი საკუთარი სახელები, რომლებიც სპეციფიკურია მეგრულისათვის და ასე მრავლადაა წარმოდგენილი აკაკი ჭანტურიას წიგნში.

გვხვდება განსხვავებული სახელებიც (რომლებიც ა. ჭანტურიას წიგნში არ გვაქვს). ასეთია, მაგალითად, ქალის სახელებიდან: ამელი (1), ბეა (1), დინა (1), ლეა(1), ლეკა (1), მექია (1), მილანა (2), მირა (2), მონა (1), ნეა (1), ნისა (2), ტაისია (6)... მამაკაცის სახელებიდან: იუსიფ (1), კუტი (1), ნოა (6), ნოი (1), ფეიზო (1)...

მამაკაცის ზოგი სახელიდაფიქსირდა ქალის პირსახელად: ვივიენ (3) ვივიენი (1), მიშელი (1), ნიკოლ (2).

დასკვნები

აკაკი ჭანტურიას მიერ მეორე მსოფლიო ომამდე სამეგრელოში ჩაწერილი ანთროპონიმული მასალისა და თანამედროვე მონაცემების ანალიზის შედეგად შეიძლება ითქვას: რვა ათეული წლის განმავლობაში სამეგრელოს ანთროპონიმიაში მომხდარი ცვლილებები ძირითადად იმ ტენდენციებს წარმოაჩენს, რაც ზოგადად ქართულ ანთროპონიმიაში შეიმჩნევა. მეგრული გვარსახელების სტრუქტურული მოდელები, წარმოების პრინციპი, მაწარმოებელი აფიქსები ძირითადად მსგავსია. სპეციფიკური წარმოების (ზმნური, კომპოზიტური) ანთროპონიმები დღეს თითქმის არ გამოიყენება. დავიწყებას მიეცა საბჭოთა პერიოდთან დაკავშირებული ანთროპონიმები. სამწუხაროდ, ნელ-ნელა ქრება ქართული/ქართველური სახელებიც დამათ ადგილს უცხოური სახელები იკავებს. სტატისტიკური მონაცემებით, როგორც ქალის, ისე მამაკაცის სახელთა ათეულში კანონიზებული (ებრაულ-ბერძნული წარმომავლობის) სახელები ჭარბობს. ამასთან, ქართულ/ქართველურ

ანთროპონიმიაში ნელ-ნელა შემოდის და მკვიდრდება ევროპული / ლათინურ-ამერიკული ანთროპონიმები (მდებრობითი სქესის აღმნიშვნელი, ორი სახელისგან შედგენილი).

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

ანდრონიკაშვილი, 1966 – ანდრონიკაშვილი მ., ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, I, თბ., 1966;

ბუკია, 2013 – ბუკია მ., მეგრულ პირსახელთა წარმოების თავისებურებისათვის. ქართველური ონომასტიკა, №6, თბ., 2013;

გვანცელაძე, 2022 – გვანცელაძე თ., აფხაზეთისა და მისი მომიჯნავე მხარეების მეცნიერული კვლევის ამოცანები ზოგი მცდარი მოსაზრების კრიტიკული ანალიზის ფონზე. ქუთაისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის საჯარო ბიბლიოთეკის „წელიწადეული“, XIV, ქუთაისი, 2022;

გოდერძიშვილი, 1998 – გოდერძიშვილი ქ., ინდიგენური სახელებისათვის. ჟურნ. ქართველური მემკვიდრეობა, ტ. II, ქუთაისი, 1998;

თოფჩიშვილი, 1997 – თოფჩიშვილი რ., როდის წარმოიქმნა ქართული გვარსახელები, თბ., 1997.

თოფჩიშვილი, 2000 – თოფჩიშვილი რ., ქართული ანთროპონიმული მოდელი წარსულში, აწმყოსა და მომავალში. ჟურნ. ქართველური მემკვიდრეობა, ტ. IV, ქუთაისი, 2000.

თოფჩიშვილი, 2010 – თოფჩიშვილი რ., სახელების ეთნოლოგია და ისტორია, თბ., 2010.

როგავა 1946 – როგავა გ., ფარინგალურ ხშულთა რიგისათვის ქართველურსა და ადიღურ ენებში, იკე, 1, თბ., 1946.

ღლონტი, 1986–ღლონტი ალ., ქართველური საკუთარი სახელები, თბ., 1986;

ღლონტი, 1988 – ღლონტი ალ., ქართული ლექსიკოლოგიის საფუძვლები, თბ., 1988;

ჩუხუა 2011 – ჩუხუა მ., -ყვა დაბოლოების გენეზისისათვის ქართველურ გვარებში. კრებ. ლინგვოკულტუროლოგიური ძიებანი, II, ბათუმი, 2011.

ცხადაია, 2000 – ცხადაია პ., გვარები და გვართა დასახლებანი სამეგრელოში, თბ., 2000;

ცხადაია, 2010 – ცხადაია პ., აკაკი ჭანტურია, მეგრული გვარები და სახელები, თბ., 2006. – კადმოსი 2, 2010:<https://kadmos.iliauni.edu.ge/index.php/kadmos/article/view/63/53>;

ჭანტურია, 2006 – ჭანტურია ა., მეგრული სახელები და გვარები, თბ., 2006;

ჭუმბურიძე, 1987 – ჭუმბურიძე ზ., დედაენა ქართული, თბ., 1987;

ჯანაშია 1952 – ჯანაშია ს., ეგნატე ინგოროყვას გენეალოგიისათვის. შრომები, ტ. II, თბ., 1962.

Чикобава, 1948 – Чикобава А. С., Картвельские языки, их исторический состав и древний лингвистический облик, иберийско-кавказский енаомეცნიერება, ტ. II, თბ., 1948.

სტატისტიკური მონაცემები 2020-2023 – სსიპ სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოს მონაცემთა ელექტრონული ბაზა: სტატისტიკური მონაცემები 01.01.2020–31.01.2023 პერიოდში დაბადებული ზუგდიდის მუნიციპალიტეტში რეგისტრირებული ბავშვების სახელების შესახებ. საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო. №01/26482.